

UNESCO-ov Institut za cjeloživotno učenje¹

Ključni nalazi *Petog globalnog izvještaja o učenju i obrazovanju odraslih (GRALE 5).*

Građansko obrazovanje: Osnaživanje odraslih za promjenu

Belémski okvir za djelovanje i izvještaji GRALE

Cilj pet izvještaja *GRALE* objavljenih od 2009. godine bio je da se donosiocima odluka, stručnjacima i javnosti pruže osnovni podaci o stanju učenja i obrazovanja odraslih na globalnom nivou. Prvi izvještaj sačinjen je s ciljem informisanja diskusije tokom šeste *Međunarodne konferencije o obrazovanju odraslih* (CONFINTEA VI) održane 2009. godine. Kao rezultat te konferencije nastao je *Belémski okvir za djelovanje* (*Belém Framework for Action – BFA*), koji je postavio agendu za buduće praćenje pet ključnih aspekata učenja i obrazovanja odraslih: politika, upravljanje, finansiranje, učešće i kvalitet. *GRALE 2* iz 2013. godine fokusirao se na pismenost odraslih, što je dokument BFA prepoznao kao temelj cjeloživotnog učenja. *GRALE 3* iz 2016. godine analizirao je koristi učenja i obrazovanja odraslih za zdravlje i blagostanje, zapošljivost te društveni i građanski život, kao i život u zajednici. *GRALE 4* iz 2019. usmjerio se na mogućnosti i prepreke učešću u učenju i obrazovanju odraslih te, prvi put, preispitao napredak u učenju i obrazovanju odraslih u tri domene definisane u UNESCO-ovoj *Preporuci o učenju i obrazovanju odraslih* (RALE): pismenost i osnovne vještine, daljnje obrazovanje i stručne vještine te liberalno, narodno i obrazovanje u zajednici, kao i građanske vještine.

¹ UNESCO Institute for Lifelong Learning (UIL), *5th Global Report on Adult Learning and Education. Citizenship education. Empowering adults for change*. Preuzeto sa: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381669>
Prevela i prilagodila sadržaj: Amina Isanović Hadžiomerović.

Tokom proteklih dvanaest godina ušli smo u ono što mnogi sada nazivaju četvrtom industrijskom revolucijom obilježenom kvantnim skokovima u informacionim tehnologijama i umjetnoj inteligenciji (AI). Ova revolucija ostavlja ogroman uticaj na sve aspekte učenja i obrazovanja odraslih – ali naročito na kvalitet i učešće. U tom kontekstu, izvještaji *GRALE* pokazali su da poučavanje i dalje pokreće kvalitet učenja, a održivo povećanje kvaliteta (mjereno, naprimjer, ishodima učenja) moguće je uz podršku i profesionalizaciju edukatora u obrazovanju odraslih.

Ključni nalazi istraživanja *GRALE 5*

Belémski okvir za djelovanje nije bio obavezujući sporazum, već „vodič” koji će pomoći državama članicama da „iskoriste moć i potencijal učenja i obrazovanja odraslih”. U njemu su, također, utvrđeni uslovi pod kojima bi izvještaji *GRALE* pratili napredak u državama članicama. Krajnji cilj izvještaja *GRALE* je podizanje svijesti o učenju i obrazovanju odraslih širom svijeta kod mnogih različitih aktera i podsticanje aktivnijeg interesa među kreatorima politika. Oni pružaju primjere inovacija i dobre prakse, te bazu dokaza za procjenu napretka na međunarodnom nivou.

U skladu sa ovim mandatom, svrha istraživanja *GRALE 5* je trostruka: služi kao mehanizam za praćenje, otvara dubinske rasprave o ključnim temama u obrazovanju odraslih, te je poslužilo kao okvir za konferenciju CONFINTEA VII, održanu u Marakešu, u Maroku, u junu 2022. godine.

Ispitivanje stanja obrazovanja i učenja odraslih na globalnom nivou predstavlja izuzetno zahtjevan zadatak. Mnogim državama nedostaju sredstva za dosljedno praćenje i evaluaciju širokog spektra usluga učenja odraslih, koje pokrivaju sve od profesionalnog obrazovanja do pismenosti i osnovnog obrazovanja. Mjesto učenja i obrazovanja odraslih u budžetu i planiranju često je neadekvatno ili zanemarivo. Budući da je upravljanje njime fragmentirano, a finansiranje raspršeno, teško je pratiti ko koliko troši za šta i gdje.

Bez obzira na ova ograničenja, istraživanje *GRALE 5* dalo je neke važne i ohrabrujuće nalaze. Globalno posmatrano, ponuda učenja i obrazovanja odraslih nastavlja se širiti kako digitalna revolucija izvodi iz sjene učenje na daljinu i otvorene obrazovne resurse, te ih stavlja u glavni tok obrazovne politike i prakse.

Učenje i obrazovanje odraslih se više ne posmatra samo kao stanica za one koji nose nedostatke iz djetinjstva i mladosti. Ono je za svakoga, barem zbog toga što su brze tehnološke i društvene promjene prekvalifikaciju i dokvalifikaciju učinile rutinom, a krunska vještina 21. stoljeća jeste sposobnost učenja tokom života.

Nalazi istraživanja *GRALE 5* jasno pokazuju da, iako je većina zemalja daleko od ostvarenja vizije postavljene u Belemu, ipak se čini kako je većina na pravom putu. Po svih pet indikatora navedenih u dokumentu BFA. Čak i u onim oblastima u kojima je napredak bio sporiji, podaci navedeni u ovom i u prethodnim *GRALE*-ovim izvještajima nude bolji pregled prepreka na tom putu.

Politika

Iako je još mnogo područja ostalo nepokrivenih, obrazovni sistemi počinju prelaziti na sisteme cjeloživotnog učenja, o čemu svjedoče mehanizmi politike kao što su nacionalni okviri kvalifikacija i sistemi za priznavanje, validaciju i akreditaciju neformalnog učenja (RVA). Neke oblasti su i dalje zanemarene, posebno pružanje ciljanih prilika za učenje i obrazovanje ranjivim i marginaliziranim grupama odraslih. Građansko obrazovanje više nije sporedni element u kurikulumima za učenje i obrazovanje odraslih; 74% zemalja je izvijestilo da razvijaju i provode specifične politike u vezi sa obrazovanjem za građanstvo.

Upravljanje

Nalazi istraživanja pokazuju da se ubrzao trend decentralizacije i da postoji sve veća uključenost nedržavnih aktera kao što su civilno društvo i razvojni partneri. Izazovi ostaju, uključujući slabo praćenje i evaluaciju. Velika raznolikost u modalitetima učenja i obrazovanja odraslih čini praćenje izazovnim za većinu zemalja. Štaviše, vlade su sklone koristiti učenje i obrazovanje odraslih kao instrument politike za postizanje različitih ciljeva (npr. socijalna inkluzija i osnaživanje ranjivih grupa), umjesto da učenje i obrazovanje odraslih učine dostupnim svima.

Finansiranje

Postoje velike razlike između država u tome koliko se javnih sredstava izdvaja za učenje i obrazovanje odraslih. Dvadeset dvije zemlje su izvijestile da njihova ulaganja u učenje i obrazovanje odraslih čini 4% ili više javne potrošnje na obrazovanje. Na drugom kraju spektra, podaci iz 19 zemalja pokazuju da javna potrošnja na učenje i obrazovanje odraslih iznosi manje od 0,4%. U četrdeset zemalja navedeno je kako ne znaju koliki je udio javne potrošnje na učenje i obrazovanje odraslih. Većina država je navela različite izvore i modele finansiranja, što uključuje: javna sredstva, javno-privatna partnerstva i sufinansiranje od strane agencija za međunarodnu saradnju, privatnog sektora ili samih odraslih osoba. Skoro polovina zemalja prijavila je planove za povećanje potrošnje na učenje i obrazovanje odraslih.

Učešće

Kapitalno ulaganje je ključni pokretač kvaliteta, koji je, zauzvrat, glavni pokretač učešća. Učešće u učenju i obrazovanju odraslih značajno je poraslo od 2018. godine, uglavnom zbog širenja online učenja na daljinu. Drugi pokretači povećanog učešća uključuju relevantnije kurikulume sa sredstvima i pomagalima na lokalnim jezicima prilagođenim učeničkim interesima i potrebama. Najveći porast je zabilježen kod žena, pri čemu je 56% država prijavilo povećanje njihovog učešća. Sljedeće najveće povećanje zabilježeno je kod mladih, i to u 49% zemalja. Manje od četvrtine država prijavilo je povećanje učešća starijih odraslih osoba (23%) i autohtonog stanovništva (24%). U oko 60% država zabilježeno je da se učešće zatvorenika, osoba sa invaliditetom i migranata nije promijenilo od 2018. godine. Najzad, u 24% država navedeno je da je učešće starijih odraslih osoba u učenju i obrazovanju odraslih opalo od 2018. godine.

Kvalitet

Relevantniji nastavni planovi i programi, bolje obučeni i plaćeni edukatori, unaprijeđene metode ocjenjivanja i fleksibilniji načini pristupa ključni su markeri

kvaliteta. U većini država zabilježen je napredak u ovim područjima. Tri četvrtine država navelo je kako je došlo do podizanja kvaliteta učenja i obrazovanja odraslih kroz kurikulume, te sredstva i pomagala za učenje, uključujući korištenje informacijsko-komunikacijskih tehnologija (IKT).

GRALE 5 i građansko obrazovanje

Podaci istraživanja *GRALE 5* pokazali su da države na različite načine razumijevaju koncept građanskog obrazovanja. Ipak, većina je navela da su kurikulumi za učenje i obrazovanje odraslih uključivali elemente i teme koje su u skladu sa građanskim obrazovanjem, uključujući obrazovanje o građanstvu, kritičko mišljenje, zaštitu životne sredine, ljudska prava i medijsku pismenost. Stoga, mada državama nedostaje zajednička definicija i razumijevanje građanskog obrazovanja, većina kurikuluma za učenje i obrazovanje odraslih nastoji, prema riječima bivšeg generalnog sekretara UN-a Bana Ki-Moona, izrečenih na pokretanju *Globalne inicijative za obrazovanje*, „njegovati aktivnu brigu za svijet i za one s kojima ga dijelimo.”

Globalno obrazovanje o građanstvu: Put ka humanizmu

Šta je građanstvo?

Različite pravne, kulturne i historijske tradicije dovele su do raznolikosti suprotstavljenih značenja građanstva. Neki su shvatili da je građanstvo nešto što se daje odozgo, dok su drugi smatrali da se ono mora tražiti odozdo. Neki su se fokusirali na prava, drugi na odgovornosti. Uticajnim djelovanjem T. H. Marshalla na polju građanstva definisan je ovaj koncept u tri ključne kategorije: građanskoj, političkoj i društvenoj. Građanski element podrazumijeva slobodu govora, mišljenja i vjere, pravo na posjedovanje imovine i zaključivanje ugovora i pravo na pravdu. Politički element podrazumijeva pravo učešća u vršenju političke vlasti, kao člana političkog tijela ili kao glasača koji bira svoje tijelo. Socijalni element podrazumijeva pravo na temeljno ekonomsko blagostanje i sigurnost, pravo na udio u društvenom naslijeđu i život u društvu prema vladajućim standardima. Iako više nije slučaj da je imovina preduslov građanstva, politički i

društveni uticaji i dalje su u velikoj mjeri zasnovani na bogatstvu. Stoga je važno da se zapitamo: „Koju ulogu obrazovanje može imati u transformaciji društvenih struktura iz onih koje privilegiju vlasništvo u one koje će biti održiva društva rasta nošena globalnim građanstvom?”

Građansko obrazovanje i CONFINTEA VII

CONFINTEA VII pruža jedinstvenu priliku da se razmotri kako je koncept aktivnog građanstva prihvaćen u obrazovnim sistemima i kako bi se obrazovanje o globalnom građanstvu moglo uklopiti u novi društveni ugovor koji zagovara UNESCO. *Izveštaj o budućnosti obrazovanja*² navodi da ovaj novi društveni ugovor „mora biti utemeljen na ljudskim pravima i na principima nediskriminacije, socijalne pravde, poštovanja života, ljudskog dostojanstva i kulturne raznolikosti, [da] mora obuhvatiti etiku brige, uzajamnost i solidarnost” (str. iii) te da nas „mora ujediniti oko zajedničkih nastojanja i pružiti znanje i inovacije potrebne za oblikovanje održive i mirne budućnosti za sve usidrene u socijalnoj, ekonomskoj i ekološkoj pravdi” (str. 2). Također naglašava transformativnu ulogu obrazovanja u izgradnji globalnog građanstva i održivosti, navodeći da „umjesto da bude reaktivno ili adaptivno (bilo da se radi o promjenama na tržištu rada ili okoline), obrazovanje odraslih treba rekonceptualizirati u smjeru učenja koje je istinski transformativno” (str. 114-115).

Kroz viziju globalnog građanstva usidrenu u izvještaju *GRALE 5* odjekuje ona koja je artikulirana u *Izveštaju o budućnosti obrazovanja*. Jedna od ključnih poruka *GRALE 5* jeste da učenje i obrazovanje odraslih ima snažan i mjerljiv uticaj na aktivno građanstvo, politički glas, društvenu koheziju, rodnu ravnopravnost, različitost i toleranciju, te stoga podržava opće dobro. Također ima pozitivan uticaj na živote osoba, na njihovo zdravlje, blagostanje i zapošljivost. Maksimalno iskorištavanje tog doprinosa znači jasnu političku posvećenost, efikasne politike učenja i obrazovanja odraslih, odgovarajuće resurse, kao i fokus na kvalitet i pravičnost.

² ICFE (International Commission on the Futures of Education). 2021. *Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education*. Paris: UNESCO. Dostupno putem: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379707/PDF/379707eng.pdf.multi>

Najveći izazovi u učenju i obrazovanju odraslih ostaje doprijeti do onih kojima je ono najpotrebnije. U svim zemljama stopa učešća u učenju i obrazovanju odraslih najveća je među onima koji već imaju solidnu obrazovnu osnovu i prihode, dok oni koji su imali najmanje koristi od obrazovanja i dalje imaju najmanje. Kao rezultat toga, politike učenja i obrazovanja odraslih prečesto su doprinosile produbljivanju nejednakosti i nisu uspijevale dovesti do društvene transformacije. Ipak, ovaj i prethodni izvještaji *GRALE* nude značajnu osnovu za nadu, uz sveukupan porast učešća, te uz poseban skok u učešću žena. Izvještaji su pokazali da nije dovoljno samo učiniti učenje i obrazovanje odraslih dostupnim, ono mora biti pristupačno, rodno odgovorno i relevantno za najširi mogući spektar stanovništva. Uspjeh u uključivanju žena je za svaku pohvalu. Lekcije naučene iz ovoga moraju se proširiti na migrante, osobe s invaliditetom, autohtone narode, starije osobe i druge zanemarene ili marginalizirane grupe.